

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σχολή : Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα : Νομική Σχολή

Μάθημα : Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα

Διδάσκων : Α.Δημητρόπουλος, Σπ. Βλαχόπουλος

Φοιτήτρια : Βασιλική Αλιμπέρτη, Α.Μ: 1340200200032

Εξάμηνο : Δ'

Τηλέφωνο : 210 2315689

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

«Τα Συνταγματικά Δικαιώματα των
Πολιτικών Κομμάτων»

THE CONSTITUTIONAL RIGHTS OF POLITICAL PARTIES
LES DROITS CONSTITUTIONNELS DES PARTIES POLITIQUES

Αθήνα, Μάιος 2004

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A ' ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Εισαγωγή	4
2. Έννοια	5
3. Νομική Φύση	6
4. Συνταγματική Θεμελίωση Κομματικού Φαινομένου	7
5. Το γενικότερο ζήτημα της Εφαρμογής των Συνταγματικών δικαιωμάτων στους θεσμούς – η περίπτωση του κόμματος	11

B ' ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1.Ισότητα των κομμάτων	12
i. Δικαίωμα ίσων όρων ανταγωνισμού	14
ii. Δικαίωμα Ίσων Ευκαιριών πρόσβασης στα Ραδιοτηλεοπτικά μέσα κατά την προεκλογική περίοδο	15
2.Ελευθερία των κομμάτων	18
i. Το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι ως μητρικό της δημιουργίας πολιτικών κομμάτων	21
ii. Δημοκρατική Οργάνωση των κομμάτων - Το Ζήτημα της "Ένδοκομματικής Ελευθερίας"	22
iii.Δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης ιδεών και γνώμων	25

3.Δικαίωμα κρατικής οικονομικής ενίσχυσης	26
4. Δικαίωμα Συμμετοχής στην συγκρότηση και λειτουργία της Βουλής	32
5. Δικαίωμα συμμετοχής στην ανάδειξη πρωθυπουργού	33
6.Αντισυνταγματικότητα της απαγόρευσης και διάλυσης πολιτικών κομμάτων	34
Γ ' ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	37
Δ' ΠΕΡΙΛΗΨΗ	38
Ε' ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	39
ΣΤ' ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΒΑΣΙΚΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ	40

Α ‘ ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1. Εισαγωγή

Τα πολιτικά κόμματα αποτελούν θεσμό της Δημοκρατίας και μάλιστα συνταγματικά κατοχυρωμένο . Η εφαρμογή των συνταγματικών δικαιωμάτων στους θεσμούς επιφέρει αναπόδραστα σε κάποια από τα δικαιώματα διαφοροποιήσεις στο εννοιολογικό περιεχόμενό τους προκειμένου , εφαρμοζόμενα στα πολιτικά κόμματα να επιτελούν τον λειτουργικό ρόλο για τον οποίο είναι προορισμένα . Στην παρούσα ανάπτυξη θα επιχειρηθεί η διάγνωση της διαφοροποίησης αυτής . Θα προσπαθήσουμε να δούμε πως ακριβώς θα πρέπει να μεταβληθούν αρχές και δικαιώματα , όπως της ισότητας και της ελευθερίας , προκειμένου ν’ ανταποκριθούν στις ανάγκες της ειδικής σχέσης , στην οποία θα πρέπει να εφαρμοστούν , δηλαδή στα πολιτικά κόμματα . Θα ασχοληθούμε με τα δικαιώματα εκείνα που προσιδιάζουν στην φύση του κόμματος . Γι’ αυτό και αρχικά θα επιχειρηθεί διάγνωση της έννοιας , της φύσης , αλλά και του ρόλου του κόμματος στην Δημοκρατία . Στην συνέχεια θα εξετάσουμε την εφαρμογή κάθε δικαιώματος και συγκεκριμένα εκείνων που παρουσιάζουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον , αυτών που πιο γλαφυρά θα ονομάζαμε μητρικών . Γι’ αυτό και δικαιώματα όπως του ασύλου της κατοικίας , του απορρήτου των ανταποκρίσεων , της αναφοράς στις αρχές, δεν θα εξεταστούν σε επιμέρους ενότητες , αν και φυσικά υπάρχουν και αναγνωρίζονται υπέρ εκάστου , άρα και υπέρ των κομμάτων . Τελικά θα είμαστε σε θέση να δούμε πως αντιλαμβάνεται η έννομη τάξη τα κόμματα με οδηγό τον τρόπο με τον οποίο τους αναγνωρίζει τα θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματα .

2. Έννοια

Η έννοια του κόμματος δεν παρέχεται ούτε στο Σύνταγμα , ούτε σε κάποιο άλλο νομοθετικό κείμενο . ¹Ωστόσο η πολιτική πρακτική και η σύγχρονη ιστορική εξέλιξη βοηθούν στην διαμόρφωση του βασικού εννοιολογικού του πυρήνα μέσω της καταγραφής των πάγιων χαρακτηριστικών του. ²

Με βάση κυρίως το άρθρο 29 του ισχύοντος Συντάγματος, στο οποίο κατοχυρώνεται το πολιτικό κόμμα ως θεσμός τα βασικά χαρακτηριστικά του είναι δύο και είναι τα εξής : πρώτον , πολιτικό κόμμα είναι ένωση Ελλήνων πολιτών και δεύτερον έχει σκοπό την πολιτική έκφραση μέρους της κοινής γνώμης , την συμμετοχή στην διαμόρφωση της πολιτικής βούλησης αλλά κυρίως την άσκηση κρατικής εξουσίας .

Στα χαρακτηριστικά του κόμματος εντάσσεται από κάποιους συγγραφείς και ο διαρκής ή τουλάχιστον μη παροδικός χαρακτήρας που πρέπει να έχει μία ένωση προκειμένου να αποτελεί κόμμα . ³ Άλλα πάγια χαρακτηριστικά σύμφωνα με άλλους συγγραφείς είναι το εκούσιο της ένωσης , δηλαδή η συγκρότησή τους εκ μέρους των πολιτών εξ ιδίας πρωτοβουλίας , άνευ εξαναγκασμού , αλλά και η ύπαρξη της απαραίτητης για την επίτευξη των σκοπών του οργάνωσης , η οποία και εκτείνεται σε όλο το Κράτος και αποβλέπει στον προσεταιρισμό όλο και περισσότερων ψηφοφόρων . ⁴ Ως στοιχείο τέλος θα μπορούσε να αναφερθεί και η συμμετοχή του κόμματος στην εκλογική διαδικασία . ⁵ Στην θεώρηση της συμμετοχής στις εκλογές ως εννοιολογικού στοιχείου του κόμματος κατατείνει και το ΣτΕ .⁶ Η συνδρομή

¹ Γ. Δρόσος , Η νομική θέση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα, Αθήνα –Κομοτηνή, 1982 , σελ. 179 επ. , Δ. Τσάτσος , Συνταγματικό Δίκαιο , Τόμος Β' , σελ. 113 επ.

² Δ. Τσάτσος , Συνταγματικό Δίκαιο , Τόμος Β' , σελ. 113 επ.

³ Δ. Τσάτσος , Συνταγματικό Δίκαιο , Τόμος Β' , σελ. 113 επ., Δημητρώπουλος Α.Γ. , Οργάνωση και λειτουργία του κράτους , τομ. Β' , Αθήνα 2001 , σελ. 379

⁴ Κ. Α. Γεωργοπούλου " Επίτομον Συνταγματικών Δίκαιον " ΑΘΗΝΑΙ 1973 σελ. 64-69

⁵ Π.Ν. Φουντεδάκη , Ενδοκομματική Δημοκρατία και Σύνταγμα , Εκδ. Αντ., Ν. Σάκκουλα , 1987 σελ. 60 επ.

⁶ ΣτΕ 2145/1979 , " Εκ της δια του Συντάγματος προσδιοριζομένης θέσεως , προορισμού και κινήσεως των κομμάτων εν τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος , προκύπτει ότι η επιδίωξις των πολιτικών σκοπών των γίνεται βασικώς δια δραστηριότητος προς διάδοσιν των ιδεών των , δια συμμετοχής εις τας εκλογάς , δια της Κυβερνήσεως της Χώρας... "

όλων αυτών των εννοιολογικών στοιχείων επιβεβαιώνεται από τις λειτουργίες που η έννομη τάξη αναθέτει στα πολιτικά κόμματα .⁷

Αμφισβητήσεις⁸ ωστόσο έχει δεχθεί κατά καιρούς το αν πράγματι είναι απαραίτητο ένα κόμμα να σκοπεύει άμεσα στην κατάληψη της εξουσίας και εφαρμογή του προγράμματός του . Οι αμφισβητήσεις αυτές έχουν κατά κύριο λόγο ως βάση τους τον ορισμό που δίνει ο γερμανικός Νόμος για τα κόμματα και ο οποίος δέχεται ότι ‘‘αρκεί η συμβολή στην εκπροσώπηση του λαού με επηρεασμό της κοινής θέλησης ‘‘. Το ΣτΕ σημειώνει ότι σκοπός των πολιτικών κομμάτων ‘‘είναι η διάδοσις των πολιτικών ιδεών και του πολιτικού των προγράμματος και η εν τη Βουλή και τη Κυβερνήσει , δι ‘ασκήσεως Κυβερνητικού έργου ή δι ‘ελέγχου της Κυβερνήσεως , κατά περίπτωσιν επίδρασις εις την διαμόρφωσιν της κρατικής δραστηριότητος .⁹ ‘‘

Ένας πολύ γενικός αλλά περιεκτικός ορισμός είναι ο εξής: «Τα πολιτικά κόμματα είναι οργανωμένες ενώσεις προσώπων , οι οποίες διαθέτουν νομική προσωπικότητα , εκφράζουν πολιτικές απόψεις και συμμετέχουν στη διεκδίκηση της πολιτικής εξουσίας . Σ’αυτές τις ενώσεις μπορούν οι πολίτες να προσχωρούν ελεύθερα.» Αυτός ο ορισμός προτάθηκε στο Turku/ Abo το 1995 της Φινλανδίας από το Συμβούλιο της Ευρώπης σε Ευρωπαϊκό Συνέδριο με θέμα την χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων .

3. Νομική Φύση

Οι νομικές απόψεις περί της νομικής φύσεως του κόμματος διαφοροποιούνται από συγγραφέα σε συγγραφέα . Έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί ποικίλες απόψεις σχετικά με το ζήτημα αυτό , οι οποίες στην ουσία προσπαθούν να απαντήσουν στο ερώτημα εάν τα πολιτικά κόμματα πρέπει να υπαχθούν στην σφαίρα του ιδιωτικού ή του δημοσίου δικαίου . Παραλλήλως

⁷ Δ. Τσάτσος , Συνταγματικό Δίκαιο , Τόμος Β’ , σελ. 115

⁸ Γ. Κασιμάτης , Τα κόμματα ως συνταγματικός θεσμός σε Μελέτες 1 , Δημοκρατία , Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα , Αθήνα – Κομοτηνή 1996 σελ. 199

⁹ ΣτΕ 4037/1979

έχει διατυπωθεί και η άποψη ότι τα πολιτικά κόμματα αποτελούν *sui generis* πολιτειακό όργανο . Το θέμα μάλιστα της ανεύρεσης της νομικής τους φύσης δεν αφορά μόνο την κατάταξη των κομμάτων σε νομικούς τύπους , αλλά και στην από την ανάλογη θέση άρνηση ή κατάφαση της κομματικής Δημοκρατίας *έν γένει* .¹⁰

Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη τα πολιτικά κόμματα αποτελούν *sui generis* μορφώματα , που στερούνται νομικής προσωπικότητας . Θεωρούνται έτσι υποκείμενα αυτών των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που θεωρούνται απαραίτητα για την λειτουργία τους στην κοινωνία και την Δημοκρατία .¹¹

Η νομική φύση των πολιτικών κομμάτων έχει απασχολήσει τα δικαστήρια με αφορμή άλλες υποθέσεις , οι οποίες όμως για να κριθούν προϋποθέτουν τον προσδιορισμό της νομικής φύσης των πολιτικών κομμάτων. Ένδεικτικά , στην απόφαση 131/1988 του Πρωτοδικείου Λαρίσης « Τα πολιτικά κόμματα είναι ιδιόμορφα νομικά πρόσωπα, που έχουν τη γενική ικανότητα δικαίου των νομικών προσώπων, μπορούν συνεπώς και να κληρονομούν εκ διαθήκης, την παραπάνω ικανότητα δικαίου δεν έχουν τα όργανα και τμήματα των πολιτικών κομμάτων.

4. Συνταγματική Θεμελίωση Κομματικού Φαινομένου

Παρόλο που τα πολιτικά κόμματα διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο από της ιδρύσεως σχεδόν του ελληνικού κράτους κανένα ελληνικό Σύνταγμα , παρά μόνον εκείνο του 1975 (Αρ. 29) δεν προέβλεπε τον θεσμό του πολιτικού κόμματος. Μόνο τα Συντάγματα του 1925 (αρ. 53,64) και του 1927(αρ.55,56) αναγνώριζαν έμμεσα τα κόμματα , επιτάσσοντας τη συγκρότηση των νομοθετικών και εξεταστικών Επιτροπών ανάλογα με την δύναμη των

¹⁰ Α. Γ. Δημητρόπουλου , Η συνταγματική θέσις των πολιτικών κομμάτων , Αθήναι 1974 σελ. 103

¹¹ Φουντεδάκη Π.Ν. , Ενδοκομματική Δημοκρατία και Σύνταγμα , Αθήνα – Κομοτηνή 1987 σελ. 226

κομμάτων.¹² Ωστόσο τόσο ο Κανονισμός της Βουλής όσο και η εκλογική νομοθεσία αναγνώρισαν πάντοτε την ύπαρξή τους.¹³ Κατά συνέπεια το κομματικό φαινόμενο δεν προέκυψε άμεσα ως νομική έννοια, αλλά υπαγορεύθηκε ως αναγκαία προϋπόθεση. Προϋπόθεση, η οποία αφορούσε τόσο στην κοινοβουλευτική όσο και στην εκλογική πρακτική.¹⁴ Το κόμμα επομένως δεν απετέλεσε καταρχήν νομική έννοια. Προϋφίστατο ως κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο και απλώς η νομική επιστήμη ακολούθησε την "φύση των πραγμάτων". "Τα κόμματα δηλαδή δεν προέκυψαν από τα Συντάγματα. Κάτω από αυτό το πρίσμα, όταν το Σύνταγμα τους αφιερώνει διατάξεις του, πράγματι «αναγνωρίζει συνταγματικά την πραγματικότητα ενός ιστορικού προϊόντος»".¹⁵ Με επιχείρημα a contrario ο Τσάτσος περιγράφει την κοινωνικοιστορική και όχι νομική βάση του κόμματος ως εξής: "Μια πολιτική οργάνωση αν δεν έχει ορισμένα χαρακτηριστικά δεν αποτελεί κόμμα, έστω κι αν είναι αντικείμενο ρυθμίσεως μιας συνταγματικής διατάξεως και ενός σχετικού θεσμικού νόμου".¹⁶

Τα κόμματα από της δημιουργίας τους, αλλά ακόμα και μετά την αναμφίλεκτη απόδειξη της σημασίας τους στην ιστορία, την κοινωνία και την πολιτική δεν αντιμετωπίστηκαν από το δημόσιο δίκαιο ανάλογα. Η συνταγματική έννομη τάξη, όχι μόνο της Ελλάδας, αλλά όλων των χωρών, όπου αυτό εμφανίστηκε, αντιμετώπισε με επιφύλαξη σκεπτικισμό αλλά και εχθρότητα την εμφάνιση και την δράση τους.¹⁷

¹² Α. Γ. Ράϊκος, Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Α', Τεύχος Α', Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1989 σελ. 252 επ.

¹³ Α. Γ. Ράϊκος, Συνταγματικό Δίκαιο, Τόμος Α', Τεύχος Α', Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1989 σελ. 252 επ.

¹⁴ Ε. Βενιζέλος, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου 1, εκδ. Παρατηρητής σελ. 340

¹⁵ Γ. Ζ. Δρόσος, Η νομική θέση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 1982 σελ. 39 επ.

¹⁶ Δ. Τσάτσος, Προβλήματα Δημοκρατίας, σελ. 94 και του ιδίου, Σύνταγμα και πολιτική πραγματικότητα σελ. 120

¹⁷ βλ. Κωνσταντίνου Α. Γεωργοπούλου "Επίτομον Συνταγματικόν Δίκαιον" ΑΘΗΝΑΙ 1973 σελ. 64-69 όπου αναφέρει «Το δημόσιο δίκαιο των διαφόρων κρατών ηγήθησε γενικώς καθ' όλον σχεδόν τον ΙΘ' αιώνα τα κόμματα παρά την αναμφισβήτητον επίδρασιν των εις την διαμόρφωσιν του πολιτικού βίου. Η τοιαύτη κατάστασις εξηκολούθησε μέχρι των αρχών του τρέχοντος αιώνα, μόλις δε μετά τον Α' Παγκόσμιον Πόλεμον ήρχισαν πλέον τα κόμματα ν' αναγνωρίζονται υπό του δικαίου»

Μία αρκετά ενδιαφέρουσα παρατήρηση σχετικά με το πώς ο συντακτικός νομοθέτης αντιμετώπισε το κομματικό φαινόμενο αφορά στην θέση , την οποία αρχικά του επεφύλαξε. Το άρθρο , το οποίο αναφερόταν στα κόμματα περιελήφθη αρχικά στο μέρος με τον τίτλο " Μορφή του πολιτεύματος και ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα " (αρ. 12) βάσει του Κυβερνητικού Σχεδίου Συντάγματος. Το άρθρο ωστόσο μεταφέρθηκε από την ειδική Επιτροπή της Βουλής στο τρίτο μέρος του ισχύοντος Συντάγματος υπό τον τίτλο " Οργάνωση και λειτουργία της Πολιτείας" και αποτέλεσε το άρθρο 29 .¹⁸

Άρθρα του Συντάγματος και άλλοι νόμοι που κατοχυρώνουν τα πολιτικά κόμματα :

- 29
- 37 § 2 : Σύμφωνα με αυτό το άρθρο πρωθυπουργός διορίζεται ο αρχηγός του κόμματος που διαθέτει στην Βουλή την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών . Βάσει του άρθρου 37 , το σύστημα σχηματισμού της Κυβέρνησης είναι σαφές πως στηρίζεται στον θεσμό του κόμματος .
- 38:
- 68§3 : Σύμφωνα με το άρθρο αυτό οι κοινοβουλευτικές και εξεταστικές επιτροπές συνιστώνται κατ 'αναλογίαν της δύναμης των κομμάτων , των ομάδων και των ανεξαρτήτων .(Τα άρθρα 23 και 27 του Κανονισμού της Βουλής ρυθμίζουν διεξοδικότερα το ζήτημα .) Με τον ίδιο τρόπο , συνιστώνται και τα τμήματα της Βουλής που προβλέπονται στα άρθρα 70 και 71 .
- 71

¹⁸ Βλ. Σύνταγμα 1975, Διάταξη κατ 'άρθρον επίσημων σχεδίων – τροπολογιών ψηφισθέντος τελικού κειμένου ,σελ. 75 επ. Πρακτικά των Συνεδριάσεων των Υποεπιτροπών των επί του Συντ. 1975 Κοινοβουλευτικής Επιτροπής σελ. 505-513.

- 73§4,76§4 : Στα άρθρα αυτά προβλέπεται συμμετοχή των κομμάτων στην νομοθετική εργασία και στην οργάνωση της Βουλής . Στο πρώτο θεσπίζεται ευνοϊκή ρύθμιση υπέρ των αρχηγών κομμάτων ή εκπροσώπων ομάδων , έναντι των απλών βουλευτών , στην υποβολή τροπολογιών και προσθήκη επί νομοσχεδίων με ορισμένο περιεχόμενο , που ορίζεται αποκλειστικά στο άρθρο 73§ 4 . Στο δεύτερο ορίζεται η διαδικασία συζήτησης νομοσχεδίων που χαρακτηρίζονται κατεπείγοντα από την Κυβέρνηση . Στην περιορισμένη συζήτηση μετέχουν εκτός άλλων « οι Αρχηγοί των κομμάτων της Βουλής και από ένας εκπρόσωπός τους ».
- 113

Κανονισμός Βουλής : Ολόκληρος ο Κανονισμός της Βουλής στηρίζεται στην ύπαρξη και λειτουργία των κομμάτων .

Από “ πολυαριθμους σπείρας αρχολιπάρων , ότε μεν παλαιούσας μανιωδώς κατ’ αλλήλων και χωρούσας άρχι της υποκινήσεως εμφυλίων πολέμων , ότε δε συμφιλιούμενας άνευ λόγου ”¹⁹ το 1874 το κόμμα κατέστη ο συνταγματικά κατοχυρωμένος θεσμός που συμμετέχει κατ’ αποκλειστικό σχεδόν τρόπο στην άσκηση και παραγωγή της κρατικής εξουσίας , στην συγκρότηση και λειτουργία της Βουλής , στην ανάδειξη πρωθυπουργού . Είναι επιπλέον φορέας όλων εκείνων των συνταγματικών δικαιωμάτων που προσιδιάζουν στην νομική φύση του : φορέας αμυντικών δικαιωμάτων με απόλυτο χαρακτήρα , όπως η ισότητα των ευκαιριών (Chancengleichheit) που αντιτάσσεται τόσο απέναντι στο κράτος όσο και απέναντι σε κάθε άλλο κόμμα , προστατευτικών αλλά και εξασφαλιστικών , όπως η κρατική χρηματοδότηση .

¹⁹ Αλέξανδρος Βυζάντιος , άρθρο “ Τις πταίει , η βασιλεία ή τα πολιτικά κόμματα ; ” σε Κείμενα Συνταγματικής Ιστορίας τομ. Α’ σελ. 464 επ.

5. Το γενικότερο ζήτημα εφαρμογής των συνταγματικών δικαιωμάτων στους θεσμούς – η περίπτωση του κόμματος .

Η εφαρμογή των συνταγματικών δικαιωμάτων σχετίζεται με τον χώρο όπου αυτά πρόκειται να εφαρμοστούν . Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι κάθε συνταγματικό δικαίωμα προσαρμόζεται ανάλογα στον χώρο , στον οποίο εφαρμόζεται . Διαφοροποιείται δηλαδή , όχι απαραίτητα ωστόσο , ανάλογα με το αν εφαρμόζεται σε επίπεδο γενικής κοινωνικής ή κυριαρχικής σχέσης ή αν πρόκειται για ειδική σχέση , για την εφαρμογή τους σε κάποιο θεσμό .

Η τελευταία αυτή περίπτωση είναι και αυτή που μας ενδιαφέρει στην παρούσα περίπτωση . Τα πολιτικά κόμματα αποτελούν θεσμό και μάλιστα συνταγματικά κατοχυρωμένο . Οι θεσμοί διακρίνονται σε “ δημόσιας ” και “ ιδιωτικής ” διάστασης . Βέβαια όπως αναπτύχθηκε και στο κεφάλαιο νομική φύση το όλο ζήτημα έχει να κάνει με το πώς επιλέγει να δει κανείς τα κόμματα : ως μορφώματα του δημοσίου ή του ιδιωτικού χώρου . Στην παρούσα ανάπτυξη τα κόμματα θα θεωρηθούν από την σκοπιά της ιδιωτικής διάστασης και ως μορφώματα αυτού του χώρου θα μας απασχολήσουν σε σχέση με τα συνταγματικά δικαιώματα .

Όπως στους περισσότερους θεσμούς , έτσι και στα κόμματα τα συνταγματικά δικαιώματα λαμβάνουν άλλη μορφή από την πάγια που έχουν στην περίπτωση τους στην γενική σχέση .

Θα επιχειρήσουμε δηλαδή να διαπιστώσουμε πως αρχές και δικαιώματα, όπως η ελευθερία και η ισότητα μεταβάλλονται και από το ευρύ και απρόσωπο περιεχόμενο που έχουν στην γενική σχέση , αποκτούν άλλη μορφή προκειμένου να ρυθμίσουν έλλογα και δικαίως , ζητήματα που αφορούν τα πολιτικά κόμματα . Πεζά αλλά παραστατικά θα λέγαμε ότι η προσαρμογή των δικαιωμάτων στους θεσμούς αποτελεί κάτι ανάλογο του κοντέματος των ρούχων , όταν μας είναι μακρύτερα . Δεν μεταβάλλουμε την φύση ή το περιεχόμενό τους , απλά τα προσαρμόζουμε πάνω μας ώστε να υπηρετήσουν τον σκοπό τους .

Β' ΕΙΔΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

1.Ισότητα των κομμάτων

ΓΕΝΙΚΑ

Η αρχή της ισότητας δεν αποτελεί για την ελληνική συνταγματική τάξη καινοτομία του ισχύοντος Συντάγματος. Όλα τα ελληνικά Συντάγματα κατοχυρώνουν αυτήν την αρχή.²⁰ Στο Σύνταγμα 1975/86/01 η αρχή της ισότητας βρίσκεται στο άρθρο 4 § 1 "Οι Έλληνες είναι ίσοι απέναντι στον νόμο". Αποτελεί ταυτόχρονα θεμελιώδη αρχή και δικαίωμα.²¹

ΕΙΔΙΚΑ

Στην περίπτωση των κομμάτων η ισότητα εμφανίζεται ως ισότητα των ευκαιριών (Chancengleichheit) . Η εφαρμογή της αρχής αυτής τυγχάνει εφαρμογής τόσο στο εκλογικό δίκαιο , όσο και στο θέμα της κρατικής χρηματοδότησης αλλά και στο θέμα της πρόσβασης στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα κατά την προεκλογική περίοδο.²² Κατά την κρατούσα άποψη , στην ελληνική συνταγματική έννομη τάξη , και σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΣτΕ η αρχή της ισότητας των πολιτικών κομμάτων παρά το γεγονός ότι δεν θεμελιώνεται ρητά στο Σύνταγμα απορρέει από την γενικότερη αρχή της ισότητας του άρθρου 4§1 σε συνδυασμό με το Σ 29, το οποίο κατοχυρώνει συνταγματικά τα κόμματα ως θεσμούς . Στην Γερμανία το ζήτημα της θεμελίωσής της παραμένει αμφιλεγόμενο .²³ Έτσι παρά την αναγνώριση της

²⁰ Α.Γ. Δημητρόπουλος , Συνταγματικά Δικαιώματα , Γ' εκδ. – Αθήνα 2004 σελ. 114

²¹ Βλ. Α. Δημητρόπουλο , όπ. παρ., σελ. 114

²² Β.Δ. Γκίκα , "Η Συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της ισότητας των πολιτικών κομμάτων στο γερμανικό και στο ελληνικό Δίκαιο" στο "Το Σύνταγμα " 1/1994 σελ. 69

²³ Βλ. Γκίκα όπ. παρ. σελ. 70 επ.

ύπαρξης της από το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο (ΟΣΔ) και την σχετική βιβλιογραφία ζήτημα γεννάται σχετικά με την θεώρηση της ως ``ατομικού δικαιώματος του πολιτικού κόμματος ή ως συστατικού στοιχείου της φιλελεύθερης δημοκρατικής τάξης ``²⁴

Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΣτΕ , η αρχή των ίσων ευκαιριών των πολιτικών κομμάτων αποτελεί συνέπεια της γενικής αρχής και όχι εξειδίκευσή (Konkretisierung) της , όπως συχνά σημειώνει το ΟΣΔ.²⁵

Αυτό έχει σημασία καθώς έτσι η διακριτική ευχέρεια του κοινού νομοθέτη είναι ευρύτερη . Εάν επρόκειτο περί εξειδικεύσεως θα οφείλαμε να αποδεχθούμε προτεραιότητα της ειδικής διατάξεως (Σ 29) έναντι της γενικής (Σ 4§1) αφ' ενός , αλλά και περιορισμό της διακριτικής ευχέρειας του κοινού νομοθέτη αφ ' ετέρου , αφού θα εφαρμόζαμε την γενική αρχή σε έναν επιμέρους θεσμό .²⁶ Έτσι το ΣτΕ αντιλαμβάνεται την ισότητα ευκαιριών μεταξύ των πολιτικών κομμάτων ως **ισότητα αναλογική** . Αυτό έχει βαρύνουσα σημασία καθώς έτσι αποδέχεται το ενδεχόμενο διαφορετικής μεταχείρισης τους ανάλογα με το εάν πληρούν τα κριτήρια τα οποία θέτει . Τα κριτήρια βέβαια θα πρέπει να είναι αντικειμενικά και πρόσφορα και « δεν μπορούν να έχουν σχέση με την ιδεολογία αλλά με την πολιτική σημασία των, όπως λ.χ. η κοινοβουλευτική τους δύναμη στην διαλυθείσα Βουλή , η οργάνωσή τους σε εθνική κλίμακα , ο ρόλος που τα κόμματα αυτά έχουν παίζει στην πολιτική ζωή κ.α. »²⁷ . Από το ΣτΕ εισφέρεται ακόμα ένα τελεολογικό επιχείρημα σύμφωνα με το οποίο η διαφορετική αυτή μεταχείριση θα πρέπει να έχει σκοπό σχετικό με «την ύπαρξη κομμάτων που αντιπροσωπεύουν εν ενεργεία πολιτικές δυνάμεις»²⁸ .

²⁴ BverG 1/208(242):Πηγή που εισφέρεται από Γκίκα (οπ.παρ.)

²⁵ Leibholz / Rink , Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland , Κολωνία 1971 , σελ. 88 , BVerGE 3,240-6,71-9,248-10,73-13,296 : Πηγή που εισφέρεται από Γκίκα (οπ.παρ.)

²⁶ Βλ. Β.Δ.Γκίκα , όπ. παρ. σελ. 78 επ.

²⁷ ΣτΕ 930/1990

²⁸ ΣτΕ 1862/1985

ι)Ισότητα όρων ανταγωνισμού

Συστατικό στοιχείο της ισότητας των ευκαιριών των πολιτικών κομμάτων αποτελεί και η εξασφάλιση ίσων όρων ανταγωνισμού ιδίως δε κατά την περίοδο του προεκλογικού αγώνα. Η αναγκαία αυτή προϋπόθεση ρητά επιβαλλόμενη από το άρθρο 52 του Συντάγματος (ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης , ως έκφρασης της λαϊκής κυριαρχίας αρ. 2§1) . Η έκφανση αυτή της ισότητας των ευκαιριών πρέπει να βρίσκει εφαρμογή σε όλες τις δραστηριότητες των κομμάτων και το κράτος οφείλει να εξασφαλίζει την λειτουργία της .

Ως επιμέρους λοιπόν έκφανση της ισότητας των ευκαιριών έχει τόσο αμυντικό , προστατευτικό όσο και εξασφαλιστικό περιεχόμενο . Αμυντικό , γιατί μπορεί να το αντιτάξει *erga omnes* : απέναντι στο κράτος, αλλά κυρίως απέναντι στα όμοια προς αυτό πολιτικά κόμματα . Εδώ είναι άλλωστε που ανευρίσκεται η κεφαλαιώδης σημασία της λειτουργίας της αρχής αυτής . Τα μεγαλύτερα κόμματα ως εκ της φύσεώς τους έχουν την ευκαιρία να προβάλλονται ευκολότερα , καθώς η οικονομική τους κατάσταση τους το επιτρέπει , τόσο εξαιτίας του μεγάλου αριθμού εισφορών των μελών αλλά και λόγω της υπέρ αυτών διαμορφωθείσας κρατικής οικονομικής ενίσχυσης .

Η προστατευτική και εξασφαλιστική της διάσταση διαφαίνεται κυρίως μέσω αποφάσεων του ΣτΕ ²⁹ στις οποίες αναφέρεται πως η αξίωση αυτή των κομμάτων αποτελεί υποχρέωση του κράτους και η παράλειψή της συνιστά παράλειψη οφειλομένης νομίμου ενεργείας.

ΣτΕ :4332/96

Η αναγνώριση της ισότητας των όρων ανταγωνισμού επιβάλλει την αποδοχή ανωτάτου ορίου εκλογικών δαπανών για υποψηφίους και κόμματα . Με τον τρόπο αυτό , επισημαίνει το Στε σε σχετική απόφαση , διασφαλίζεται η

²⁹ βλ. όλες τις αποφάσεις σχετικά με ραδιοτηλεόραση και χρηματοδότηση .

εύρυθμη λειτουργία του αντιπροσωπευτικού συστήματος του πολιτεύματος.³⁰ Στην ίδια απόφαση προσεγγίζει και αρνητικά το ζήτημα , επισημαίνοντας ότι θα πρέπει να αποκλείεται με τον τρόπο αυτό η δημιουργία πλεονεκτικότερης θέσης για υποψηφίους βουλευτές , οι οποίοι διαθέτουν ή δύνανται να εξεύρουν τα απαιτούμενα οικονομικά μέσα για μια ιδιαίτερος δαπανηρή προεκλογική προβολή εις βάρος υποψηφίων που δεν έχουν μια τέτοια δυνατότητα .

ii) Δικαίωμα Ίσων Ευκαιριών Πρόσβασης στα Ραδιοτηλεοπτικά Μέσα και δικαίωμα προβολής από αυτά κατά την προεκλογική περίοδο

Το ζήτημα των ίσων ευκαιριών πρόσβασης των πολιτικών κομμάτων στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα αποτελεί για την Ελλάδα ένα σχεδόν πολύ πρόσφατο νομικοπολιτικό θέμα , δεδομένης και της φύσεως του θέματος κυρίως ως αποτελέσματος της μετά το 1989 μεταβολής του νοήματος του συνταγματικού κανόνα που ρυθμίζει το καθεστώς των ραδιοτηλεοπτικών μέσων .

Στο φαινομενικά αυτό ένα δικαίωμα στην πραγματικότητα περικλείονται δύο . Αφενός πρόκειται για το δικαίωμα της πρόσβασης στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα και αφετέρου για το δικαίωμα ίσων ευκαιριών των πολιτικών κομμάτων εν γένει , όπως αναλύθηκε παραπάνω . Τα δύο λοιπόν αυτά δικαιώματα συντίθενται και συγκροτούν το δικαίωμα των ίσων ευκαιριών πρόσβασης των κομμάτων στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα . Δικαίωμα το οποίο με δεδομένη την ενίσχυση της θέσεως των μέσων ως "τέταρτου εξουσίας" καταλαμβάνει σημαντική θέση τόσο στην κοινωνία όσο και στον ίδιο τον θεσμό της Δημοκρατίας.

Καθοριστικές για την μελέτη του δικαιώματος αυτού δεν είναι οι απόψεις τις θεωρίας , αλλά κυρίως η νομολογία. Το θέμα έχει απασχολήσει το

³⁰ ΣτΕ 4332/96 (Δ' Τμ.)

ΣτΕ , το οποίο έχει εκδόσει αρκετές αποφάσεις από το 1984 έως σήμερα (2423/1984 (Ολ.) , 930/1990 (Ολ.) , 1288/1992 , 4331-4333/1996(Δ'Τμ.) , 944/1999 , 656/2000 . Αξίζει δε να παρατηρηθεί ότι οι αποφάσεις έχουν ληφθεί κυρίως ενόψει εκλογών , γεγονός εύλογο αφού τότε στην πραγματικότητα ανακύπτει στην πράξη η ανάγκη ίσων ευκαιριών προβολής .

Το ΣτΕ έχει ευθέως αποδεχθεί την συνταγματική υποχρέωση του Κράτους να διαθέτει στα πολιτικά κόμματα χρόνο στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα κατά την προεκλογική περίοδο .³¹ Παλαιότερη νομολογία δεν αναγνώριζε την υποχρέωση αυτή του κράτους και το ταυτόχρονα δικαίωμα των κομμάτων .³²

Σχετικά με την θεμελίωση του δικαιώματος πρόσβασης των πολιτικών κομμάτων στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα και με βάση κυρίως σχετικές αποφάσεις του ΣτΕ έχουν να παρατηρηθούν τα εξής: Μία από τις εκφάνσεις της ελευθερίας της γνώμης που κατοχυρώνεται σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 14§1 (Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά , γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους) είναι και η ελευθερία του Τύπου. Κατοχυρώνεται λοιπόν υπέρ εκάστου άρα και υπέρ των πολιτικών κομμάτων . Κατοχύρωση του δικαιώματος αυτού των κομμάτων αποτελεί και το ίδιο το άρθρο 29 (§1) , όπου

³¹ΣτΕ 930/1990 Ολομέλεια : Σύμφωνα με την §2 του άρθρου 15 του Σύντάγματος « η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους και έχουν σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων » Κατά την έννοια της παραπάνω συνταγματικής διάταξης , της οποίας η γενικότερη πολιτικοκοινωνική σημασία είναι προφανής , η διάθεση από το Κράτος στα πολιτικά κόμματα , κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου , των κρατικών ραδιοτηλεοπτικών μέσων είναι , λόγω της κοινωνικής αποστολής των ραδιοτηλεοπτικών μέσων και του ρόλου που τα πολιτικά κόμματα διαδραματίζουν στην διαμόρφωση και έκφραση της πολιτικής βούλησης του λαού , υποχρέωση του Κράτους και οφειλόμενη νόμιμη ενέργεια .»

³² Ελλ. Δικ. 31 (1990) Ε.Β. Βενιζέλος , σελ. 1365 ΣτΕ 930/1990 : «Σε αντίθεση προς την προγενέστερη νομολογία το Στε θεωρεί πλέον ότι η προεκλογική πάντως πρόσβαση των κομμάτων στην τηλεόραση είναι συνταγματικά επιβεβλημένη και διασφαλισμένη . Συνεπώς η παραχώρηση προεκλογικού ραδιοτηλεοπτικού χρόνου σε όλα τα υποστατά κόμματα χωρίς εξαιρέσεις συνιστά υποχρέωση της διοίκησης και η παράλειψή της συνιστά παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας που ελέγχεται δικαστικά. Η θετική όψη της διαπίστωσης αυτής είναι η αναγνώριση ενός συνταγματικού δικαιώματος ελεύθερης πρόσβασης στη ραδιοτηλεόραση . Τουλάχιστον κατά την προεκλογική περίοδο , φορείς του οποίου είναι τα πολιτικά κόμματα ενόψει του άρ. 29 Σ. και του ρόλου που διαδραματίζουν στην διαμόρφωση και στην εκδήλωση της λαϊκής κυριαρχίας .»

βέβαια το δικαίωμα αυτό κατοχυρώνεται γενικά.³³ Το ΣτΕ θεμελιώνει ακόμα το δικαίωμα αυτό των κομμάτων στο 5§1 , στο δικαίωμα δηλαδή ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας .

Το ΣτΕ στηρίζει επιπλέον συνταγματικά το δικαίωμα στο άρθρο 51 (ΣτΕ 1288/1992 – υπόθεση Οικολόγων Ελλάδος), ενώ από την θεωρία έχει διατυπωθεί και η άποψη ότι το δικαίωμα αυτό θα μπορούσε να θεμελιώνεται και στο άρ. 52 του Συντάγματος , όπου και κατοχυρώνεται η ελεύθερη και ανόθευτη εκδήλωση της λαϊκής θέλησης .³⁴

Η βασική διάταξη ωστόσο στην οποία και θεμελιώνεται ευθέως το δικαίωμα αυτό είναι η διάταξη του αρ. 15§2 εδ. Τελευταίο , όπου και ορίζεται ότι : « Νόμος ορίζει τα σχετικά με την υποχρεωτική και δωρεάν μετάδοση των εργασιών της Βουλής και των Επιτροπών της , καθώς και προεκλογικών μηνυμάτων των κομμάτων από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα .» Η διάταξη αυτή προσετέθη με την αναθεώρηση του 2001 και είναι κεφαλαιώδους σημασίας .

Έως και πριν την αναθεώρηση , οπότε και δεν υπήρχε ρητή αναφορά στα κόμματα , το ΣτΕ θεμελιώνει την υποχρέωση αυτή του κράτους πάλι στο αρ. 15 §2 , στο οποίο αναφερόταν : « Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους και έχουν σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων ... » .³⁵

Η αρχή των ίσων ευκαιριών αποτελεί απόρροια της αρχής της ισότητας (Αρ. 4§1) όπως αναλύθηκε παραπάνω.

³³ Γ. Ζ. Δρόσος , Η νομική θέση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα , Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα – Κομοτηνή 1982

³⁴ Ξηρός Θ.Γ. , Η προβολή των κομμάτων από τη ραδιοτηλεόραση , Το Σ 1/1998 , σελ. 395

³⁵ Στην απόφαση του μάλιστα 1288/1992 (ολ.) το ΣτΕ αναφέρει: « Επειδή από το αρ. 15§2 του Συντάγματος , ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα αφενός μεν των άρθρων 5§1 , 14§1 και 29§1 , αφετέρου δε του άρθρου 51 , απορρέει ευθέως υποχρέωση του Κράτους , κατά την προεκλογική περίοδο , να διαθέτει στα πολιτικά κόμματα τα κρατικά ραδιοτηλεοπτικά μέσα ...». Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η 930/1990 (ολ.) στην οποία σημειώνονται τα εξής : « Επειδή, σύμφωνα με την παρ. 2 του αρ. 15 του Σ ' η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους και έχουν σκοπό την αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων ... '» . Κατά την έννοια της παραπάνω συνταγματικής διάταξης , της οποίας η γενικότερη πολιτικοκοινωνική σημασία είναι προφανής , η διάθεση από το Κράτος στα πολιτικά κόμματα , κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου , των κρατικών ραδιοτηλεοπτικών μέσων είναι ... υποχρέωση του κράτους και οφειλόμενη νόμιμη ενέργεια. '»

Βασική αρχή σύμφωνα με το ΣτΕ είναι η αρχή της **αντικειμενικότητας**, από της οποίας την πραγμάτωση επιβάλλεται η διάθεση σε όλα τα υποστατά πολιτικώς κόμματα ενός ελαχίστου πλήν ικανού χρόνου για την παρουσίαση στον λαό των ουσιωδών σημείων του προγράμματός τους³⁶, αλλά και εκείνη της **ισοτιμίας** που κατά το άρθρο 15§2 πρέπει να διέπει τις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές .

Αυτό πρακτικά και με δεδομένη την ισότητα ως αναλογική , σημαίνει ότι είναι όχι μόνο δυνατό αλλά και επιβεβλημένο , να υπάρξουν διαφοροποιήσεις στην μεταχείριση των κομμάτων κυρίως δε ως προς την κατανομή του διατιθέμενου χρόνου .

Σχετικά με το ζήτημα της απαγόρευσης προβολής , μετάδοσης ή αναμετάδοσης δημοσκοπήσεων τόσο από τους κρατικούς όσο και από τους ιδιωτικούς ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς κατά το τελευταίο δεκαήμερο της προεκλογικής περιόδου το ΣτΕ έκρινε νόμιμη την απαγόρευση αυτή, υποχρέωση του κράτους αποτελεί επίσης και η διασφάλιση της ελεύθερης και ανόθευτης διαμόρφωσης του φρονήματος των εκλογέων σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 52 του Συντάγματος.³⁷

Στην τελευταία σχετική νομοθετική ρύθμιση (ν. 3023/2002) περιλαμβάνεται το δικαίωμα των κομμάτων στην προβολή προεκλογικών μηνυμάτων ως υποχρέωση των δημοσίων και ιδιωτικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών , αλλά και των φορέων παροχής συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών.

2. Ελευθερία των κομμάτων

Σύμφωνα με το άρθρο 29§1 του Συντάγματος “ Έλληνες πολίτες που έχουν το εκλογικό δικαίωμα μπορούν **ελεύθερα** να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα , που η οργάνωση και η δράση τους

³⁶ ΣτΕ 930/1990 Ολομέλεια , 1288/1992 Ολομέλεια

³⁷ ΣτΕ 4331/1996 (τμ. Δ') Απέρριψε σχετική αίτηση ακύρωσης

οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος .''

Στο άρθρο αυτό κατοχυρώνεται η ελευθερία των πολιτικών κομμάτων . Θα πρέπει καταρχήν να διακρίνουμε την διπλή φύση του περιεχομένου της ελευθερίας των κομμάτων . Πρόκειται αφενός για το δικαίωμα των πολιτών να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε κόμματα , και αφετέρου για το δικαίωμα των κομμάτων να ν'αναπτύσσονται και να οργανώνονται ελεύθερα.

Το τελευταίο αποτελεί απόρροια της ρητά διατυπωμένης πρώτης έκφρασης της ελευθερίας των κομμάτων αλλά και αναγκαία προϋπόθεσή της . Ελευθερία των πολιτών να ιδρύουν και να συμμετέχουν σε κόμματα δεν θα μπορούσε να νοηθεί χωρίς την αντίστοιχη ελευθερία των κομμάτων να οργανώνονται και να αναπτύσσονται ελεύθερα . Εάν ως ελευθερία αντιλαμβανόμασταν μόνο την πρώτη έκφρασή της θα καταλήγαμε στο να καθιστούμε άκυρη ουσιαστικά και την ελευθερία ίδρυσης και συμμετοχής για τους πολίτες , αφού οι ενώσεις στις οποίες θα μετείχαν θα απείχαν από το ''ελεύθερα '' που ρητά επιτάσσει το Σύνταγμα .

Ενδιαφέρον ωστόσο παρουσιάζει και η από την αρνητική όψη μελέτη της ελευθερίας των κομμάτων . Το 29§1 κατοχυρώνει τόσο την θετική όσο και την αρνητική ελευθερία τους.

Η αρνητική όψη της συνίσταται στο δικαίωμα μη συμμετοχής και μη ίδρυσης πολιτικών κομμάτων . Αυτό προκύπτει από την χρήση δυνητικού ρήματος στην διατύπωση (... μπορούν ελεύθερα ...) , αφετέρου δε από την σύγκρουση που θα προκαλούσε μια τέτοια ερμηνεία με το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (Αρ. 5§1) .

Η διαφορά καθίσταται εμφανής ιδίως σε αντιπαραβολή της διάταξης αυτής προς τον υποχρεωτικό χαρακτήρα του δικαιώματος του εκλέγειν . Με την ερμηνεία αυτή κάθε Έλληνας έχει το δικαίωμα να συμμετέχει ή να μην συμμετέχει , να ιδρύει ή να μην ιδρύει πολιτικά κόμματα . Ως προς το σημείο αυτό θα μπορούσαμε να την παραλληλίσουμε με την ελευθερία

θρησκευτικής συνείδησης του αρ 13. Καθένας είναι ελεύθερος να εκφράσει ή να μην εκφράσει τα θρησκευτικά του πιστεύω .

Σχετικά με την φύση της ελευθερίας των κομμάτων διατυπώνονται τρεις βασικές απόψεις.

Σύμφωνα με την πρώτη άποψη η ελευθερία των κομμάτων συνίσταται σε ένα δικαίωμα καθαρά πολιτικό . Αποτελεί δικαίωμα συμμετοχής και μάλιστα ενεργητικής στην πολιτική ζωή του τόπου . Συγκεκριμένα οι υποστηρικτές της άποψης αυτής αντιλαμβάνονται το δικαίωμα αυτό ως εξειδίκευση του αρ. 5 §1 , όπου και αναφέρεται το δικαίωμα πολιτικής συμμετοχής : ” Καθένας έχει το δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική , οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας ... ”³⁸

Στην αντίθετη πλευρά βρίσκονται εκείνοι που αντιμετωπίζουν την ελευθερία των κομμάτων ως δικαίωμα καθαρά ατομικό . Προς επίρρωσιν της θέσης αυτής υποστηρίζουν ότι η ελευθερία των κομμάτων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι το οποίο ως ατομικό , επηρεάζει και την φύση της ελευθερίας των κομμάτων προς αυτήν την κατεύθυνση.

Μεταξύ των δύο αυτών απόψεων βρίσκονται εκείνοι που αντιλαμβάνονται την ελευθερία των κομμάτων τόσο ως ατομικό όσο και ως πολιτικό δικαίωμα .³⁹

Αναμφίβολη είναι η αμυντική διάσταση του δικαιώματος αυτού των κομμάτων erga omnes . Αυτό σημαίνει ότι τόσο ιδιώτες όσο και η κρατική εξουσία δεν δικαιούνται να παρεμβαίνουν και να παρακωλύουν καθ'οιονδήποτε τρόπο την ελευθερία των πολιτικών κομμάτων . Είναι ωστόσο προφανές ότι το ζήτημα του αμυντικού τους χαρακτήρα απέναντι στην κρατική εξουσία αναδεικνύεται σε ιδιαίτερα ενδιαφέρον ζήτημα και αποκτά ιδιαίτερη αξία σε σχέση με την προβληματική της δημοκρατικής

³⁸ Με τη άποψη αυτή συντάσσονται οι , Α. Μανιτάκης , Το υποκείμενο των συνταγματικών δικαιωμάτων σελ. 144 επ., Βενιζέλος , Μαθήματα συνταγματικού δικαίου σελ. 340

³⁹ Γ. Δρόσος , Η νομική θέσις θέσις των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα, Αθήνα – Κομοτηνή , 1982 , σελ. 179 επ.

οργάνωσης των κομμάτων. Προφανής είναι ακόμη και η προστατευτική διάσταση του δικαιώματος. Τα κόμματα στρεφόμενα προς το κράτος δεν έχουν μόνο την αξίωση το τελευταίο να απέχει από οποιαδήποτε ενέργεια θα παρακώλυε την ελευθερία τους , αλλά και να εμποδίσει τυχόν τρίτα άτομα που θα επιχειρούσαν κάτι τέτοιο .

ι) Το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι ως μητρικό της δημιουργίας πολιτικών κομμάτων

Σύμφωνα με το άρθρο 12 §1 του ισχύοντος Συντάγματος : « Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνιστούν ενώσεις και μη κερδοσκοπικά σωματεία , τηρώντας τους νόμους , που ποτέ όμως δεν μπορούν να εξαρτήσουν την άδεια του δικαιώματος αυτού από προηγούμενη άδεια .»

Το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι αποτελεί γενική διάταξη σε σχέση με την διάταξη του άρθρου 29 . Σημαντική στο σημείο αυτό για την κατανόηση των σχέσεων των δύο αυτών διατάξεων είναι το γεγονός ότι για τα πριν το 1975 Συντάγματα , όπου και δεν περιλαμβανόταν διάταξη σχετική με τα πολιτικά κόμματα , το δικαίωμα της ίδρυσης και συμμετοχής σε κόμματα κατοχυρωνόταν στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι .⁴⁰ Μία ακόμη πολύ ενδιαφέρουσα παρατήρηση σχετικά με τα δύο αυτά άρθρα είναι το γεγονός ότι αρχικά φιλοξενήθηκαν υπό την ίδια στέγη , δηλαδή υπό το άρθρο 12 , ενώ τελικά η ειδική διάταξη του 29 τοποθετήθηκε στο κεφάλαιο ‘ Οργάνωση και Λειτουργίες της Πολιτείας ‘.

Αποτελεί ένα ιδιόμορφο δικαίωμα κι αυτό γιατί ενώ περιλαμβάνεται στον κλασσικό κατάλογο των ατομικών ελευθεριών , απαιτεί για την υλοποίησή του την ύπαρξη συλλογικής δράσης . Έτσι σύμφωνα με ορισμένη άποψη το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι αποτελεί ‘ ένα κοινωνικό δικαίωμα ,

⁴⁰ Φουντεδάκη Π.Ν. , Ενδοκομματική Δημοκρατία και Σύνταγμα , Αθήνα – Κομοτηνή, 1987 , σελ 206

χωρίς βέβαια να έχει το ίδιο περιεχόμενο με τα «παραδοσιακά» κοινωνικά δικαιώματα , περιεχόμενο που συνίσταται στην λήψη παροχών από το Κράτος.»⁴¹

Η διαφορά μεταξύ των ενώσεων του 29 και εκείνων του 12 είναι ότι για εκείνες του 29 προσδιορίζεται ως σκοπός (από την συνταγματική διάταξη) η εξυπηρέτηση της ελεύθερης λειτουργίας του Δημοκρατικού Πολιτεύματος , ενώ για τις ενώσεις του 12 όχι . Επιπλέον για τις ενώσεις του 12 προβλέπεται διάλυση με δικαστική απόφαση (§2) ενώ για την περίπτωση των κομμάτων τέτοιο ενδεχόμενο , δηλαδή διάλυσης κρίνεται μη συμβατό σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα .⁴²

Για το δικαίωμα αυτό ισχύει ότι έχει τόσο αμυντική όσο και προστατευτική διάσταση καθώς , αφενός μεν τόσο το κράτος όσο και οι ιδιώτες οφείλουν να απέχουν από κάθε ενέργεια που θα εμπόδιζε την ελεύθερη άσκηση του δικαιώματος , αφετέρου το κράτος οφείλει να εξασφαλίζει και τις απαραίτητες συνθήκες για την άσκησή του .

Ως γενική παρατήρηση τέλος θα μπορούσε να υποστηριχθεί η αναγωγή και των δύο αυτών δικαιωμάτων σε εκείνο του άρθρου 5§1 , δηλαδή το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας .

ii) Δημοκρατική Οργάνωση των κομμάτων – Το ζήτημα της “ενδοκομματικής ελευθερίας”.

Το ζήτημα αυτό έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την νομική σκέψη , ενώ οι απόψεις που έχουν διατυπωθεί κινούνται σε δύο εκ διαμέτρου αντίθετες κατευθύνσεις . Στο ελληνικό Σύνταγμα υπάρχει η διάταξη του αρ. 29§1 για το

⁴¹ ΦουντεδάκηΠ.Ν. , Ενδοκομματική Δημοκρατία και Σύνταγμα , Αθήνα – Κομοτηνή1987 σελ. 216

⁴² βλ. Αντισυνταγματικότητα της απαγόρευσης και διάλυσης πολιτικών κομμάτων στο παρόν

συγκεκριμένο ζήτημα για την οποία οι συνταγματολόγοι ερίζουν : «...να συμμετέχουν σε πολιτικά κόμματα , που η οργάνωση και η δράση τους οφείλει να εξυπηρετεί την ελεύθερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος .» Κάποιοι νομικοί υποστηρίζουν ότι η διάταξη αυτή δεν περιέχει συνταγματική επιταγή⁴³ . Για άλλους η διάταξη ρητά περιέχει τέτοια επιταγή .⁴⁴

Απ'τη μια μεριά συνεπώς υπάρχουν εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η δημοκρατική οργάνωση των κομμάτων αποτελεί συνταγματική επιταγή και συνεπώς το αρ. 29§1 περιέχει επιφύλαξη υπέρ του κοινού νομοθέτη προκειμένου να ρυθμίσει τα σχετικά με την ενδοκομματική οργάνωση .

Αντίθετα στην θέση αυτή κινούνται , εκείνοι που υποστηρίζουν ότι έκφανση της ελευθερίας των πολιτικών κομμάτων , και συγκεκριμένα με βάση το αμυντικό τους περιεχόμενο , συνιστά και η ελευθερία τους να επιλέγουν τον τρόπο της εσωτερικής τους οργάνωσης .

Ένας από τους βασικούς εκφραστές της άποψης ότι η εσωτερική δημοκρατική οργάνωση είναι συνταγματική επιταγή είναι ο Δ. Τσάτσος στο βιβλίο Συνταγματικό Δίκαιο, (Τομ. Β' , σελ. 117), ο οποίος χαρακτηριστικά αναφέρει: 'Η συνταγματική κατοχύρωση των πολιτικών κομμάτων σημαίνει κυρίως συνταγματική κατοχύρωση του πολίτη για ενεργητική συμμετοχή στο πολιτικό γίνεσθαι . Η συμμετοχή όμως αυτή εξαρτάται απολύτως από τις δυνατότητες που προσφέρει το κόμμα για εσωτερικό διάλογο , για την δημιουργία οργανωμένων τάσεων μέσα στο κόμμα, εξαρτάται δηλαδή από την δυνατότητα της ενδοκομματικής αμφισβήτησης '.

Σε μια ολιγοκομματική πολιτική ζωή επιπλέον , η εξασφάλιση της ενδοκομματικής δημοκρατίας μέσω της δημοκρατικής οργάνωσης καθίσταται

⁴³ Γ. Ζ. Δρόσος , Η νομική θέσις των πολιτικών κομμάτων , Αθήνα - Κομοτηνή , 1981 , σελ. 187 επ. : « Η διατύπωση της διάταξης δεν επιβάλλει να συναχθεί αναγκαστικά το συμπέρασμα . ότι τα κόμματα πρέπει να είναι οργανωμένα κατά κάποιο συνταγματικό τρόπο . Η διάταξη αναφέρει ρητά ότι η «οργάνωσις » των κομμάτων οφείλει να υπηρετεί την ελευθέραν λειτουργίαν του δημοκρατικού πολιτεύματος » δεν λει όμως πως «υπηρετεί» ένα κόμμα «τη ν ελευθέραν λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος . » ,Βλ. επίσης Ράϊκος Α. Γ. , Συνταγματικό Δίκαιο , Αθήνα –Κομοτηνή , 1989 σελ. 257 επ.

⁴⁴ Δημητρόπουλος Α. , Οργάνωση και Λειτουργία του Κράτους , Αθήνα 2001, σελ. 400 επ.

εντονότερη , κι αυτό γιατί η πληθώρα των ιδεολογικών τάσεων μιας κοινωνίας θα πρέπει να εκφραστεί μέσα σε λίγα κόμματα.⁴⁵

Ένα άλλο πολύ σοβαρό επιχείρημα που εισφέρεται τέλος προς επίρρωσιν της άποψης αυτής είναι το πρόβλημα που ανακύπτει αν εξαιτίας της λειτουργίας μεγάλων κομμάτων , ο αποκλεισμός ενός μέλους από την συμμετοχή στο κόμμα του , σημαίνει ότι στην ουσία χάνουν το περιεχόμενό τους σημαντικά δικαιώματα (π.χ. του εκλέγεσθαι) γι' αυτόν.⁴⁶

Υπέρ της αντίθετης άποψης , ότι δηλαδή το Σύνταγμα δεν περιέχει επιταγή σύμφωνα με την οποία τα κόμματα είναι υποχρεωμένα να οργανώνονται δημοκρατικά , συγκλίνουν και οι προπαρασκευαστικές εργασίες του αρ. 29 , όπου σχετική διάταξη απαλείφθηκε τελικά από την Ε' Αναθεωρητική Βουλή .⁴⁷

Ενδιαφέρουσα είναι και η άποψη ότι αν αναγνωρίζαμε επιφύλαξη υπέρ του νόμου στο συγκεκριμένο σημείο , ο νομοθέτης θα μπορούσε ένα εισέλθει έτσι `` στην σφαίρα του πλέον θεμελιώδους πολιτικού δικαιώματος επιβάλλοντας περιορισμούς και μηχανισμούς ελέγχου , που δεν προβλέπονται από το Σύνταγμα .⁴⁸

⁴⁵ Φουντεδάκη Π. Ν. , Ενδοκομματική Δημοκρατία και Σύνταγμα , Αθήνα – Κομοτηνή , 1987 , σελ. 257 , : «Όσο λιγότερα είναι τα κόμματα που επηρεάζουν αποφασιστικά στο σχηματισμό των πολιτειακών αποφάσεων , τόσο περισσότερο αναγκαία είναι η συνύπαρξη σε ένα και το αυτό κόμμα διαφόρων ιδεολογικών τάσεων . Η έκφραση όμως των τάσεων αυτών είναι εφικτή μόνο σε συνθήκες ενδοκομματικού πλουραλισμού . Συνεπώς ενώ στο πολυκομματικό κομματικό σύστημα ο πλουραλισμός εκφράζεται κυρίως στο Κοινοβούλιο ανάμεσα στα κόμματα , στο ολιγοκομματικό σύστημα ο πλουραλισμός επεκτείνεται αναγκαία στο εσωτερικό κάθε κόμματος .»

⁴⁶ Γ. Δρόσος , Η νομική θέση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα, Αθήνα – Κομοτηνή 1982, σελ 184

⁴⁷ Γ. Ζ. Δρόσος , Η νομική θέση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα , Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα – 1982 Κομοτηνή , σελ. 1975.: ``Το αρ. 12 §2 του Κυβερνητικού Σχεδίου του Συντάγματος περιείχε διάταξη σύμφωνα με την οποία « νόμος ορίζει τα της οργανώσεως και λειτουργίας των κομμάτων εντός δημοκρατικών πλαισίων » . Η ίδια διάταξη διατηρήθηκε στο αρ. 12 §2 εδ. Α´ όπως διαμορφώθηκαν από τη Β' Υποεπιτροπή και την Ολομέλεια της Επιτροπής του Συντάγματος . Απαλείφθηκε όμως μετά από συζήτηση κατά την υιοθέτηση του Συντάγματος από την Ε' Αναθεωρητική Βουλή . Οι προπαρασκευαστικές εργασίες του αρ. 29 αποδεικνύουν ότι ο συντακτικός νομοθέτης δεν παρέλειψε , αλλά αρνήθηκε να επιβάλλει στον κοινό νομοθέτη την υποχρέωση – ή να δημιουργήσει υπέρ αυτού την ευχέρεια - να θεσπίσει κανόνες

⁴⁸ Βενιζέλος Ε. Β. , Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου , Θεσσαλονίκη 1991 , σελ. 344

Παρά ωστόσο τις απόψεις που υποστηρίζονται υπέρ της μη ύπαρξης συνταγματικής επιταγής στο συγκεκριμένο ζήτημα, λόγοι κυρίως εναρμόνισης με το δημοκρατικό πολίτευμα επιβάλλουν μια τέτοια ερμηνεία . Για ορισμένους μάλιστα νομικούς δεν είναι καν ζήτημα ερμηνείας . Το Σύνταγμα ρητά το επιτάσσει .

Θα ήταν αδιανόητο να σκεφτούμε κάποιο κόμμα , του οποίου η εσωτερική οργάνωση να προσιδιάζε περισσότερο σε ολοκληρωτικών καθεστώτων οργάνωση και να απαιτούσαμε από αυτό το κόμμα ανερχόμενο στην εξουσία να σεβαστεί τις δημοκρατικές δομές , βάσεις και αρχές του πολιτεύματος . Κάτι τέτοιο θα αντέφασκε προς την ταυτότητά του .

Βέβαια ο συγχρονισμός ενός κόμματος με δημοκρατικές αρχές είναι απλά συγχρονισμός και όχι πλήρης και άκριτη εφαρμογή τους . Αυτό συνδέεται άρρηκτα με το γενικότερο ζήτημα εφαρμογής των συνταγματικών δικαιωμάτων σε θεσμούς. Το κόμμα θα προσλάβει και θα ενστερνιστεί τις αρχές αυτές προσαρμοσμένες στην φύση του .

Σύμφωνα λοιπόν με το αρ. 29§ 1 του Συντάγματος η δημοκρατική οργάνωση των κομμάτων αποτελεί συνταγματική επιταγή και είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός νόμου ο οποίος να εξειδικεύει την γενική αυτή διάταξη σχετικά με την εσωτερική οργάνωση των πολιτικών κομμάτων . Οι απόψεις που διατυπώνονται σχετικά με τον νόμο αυτό είναι ότι θα πρέπει να εισάγει ένα πρότυπο – πλαίσιο κόμματος⁴⁹. Σε κάθε περίπτωση δεν θα πρέπει να ξεφεύγουμε από την αρχή αυτονομίας των πολιτικών κομμάτων η οποία θα πρέπει να αποτελεί τον βασικό άξονα του νομοθέτη

iii) Δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης ιδεών και γνωμών

Η ελευθερία γνωμών και ιδεών κατοχυρώνεται γενικά στην διάταξη του άρθρου 14 , όπου και αναφέρεται « Καθένας μπορεί να διαδίδει προφορικά,

⁴⁹ Δημητρόπουλος Α. , Οργάνωση και λειτουργία του κράτους , Τομ . Β' , Αθήνα 2001 , σελ. 403

γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του κράτους» .

Ζήτημα έχει ανακύψει στην θεωρία σχετικά με το αν η ελευθερία γνώμης των κομμάτων κατοχυρώνεται στην γενική διάταξη του 14 ή βρίσκεται κατοχύρωση στο 29 . Μάλιστα , το ζήτημα δεν στερείται πρακτικών συνεπειών ,καθώς θεμελίωση στο 29 θα σήμαινε αποφυγή της αναστολής του 48 σε περίπτωση καταστάσεως πολιορκίας . Αντίθετα με θεμελίωση στο 14 θα έπρεπε σε κατάσταση πολιορκίας να αποδεχθούμε την συνέπεια της αναστολής του δικαιώματος .⁵⁰

Το δικαίωμα έκφρασης γνώμης για τα κόμματα είναι θεμελιώδες και αφορά στην ίδια τη φύση και τον σκοπό τους . Με δεδομένο αυτό και με βάση την αρχή ότι ειδικότερος νόμος κατισχύει του γενικότερου , νομίζω θα πρέπει να αποδεχθούμε ότι το δικαίωμα αυτό των κομμάτων κατοχυρώνεται στην ειδική διάταξη του 29 .

Το δικαίωμα αυτό έχει αμυντική διάσταση η οποία αντιτάσσεται τόσο κατά του κράτους όσο και κατά των ιδιωτών , δηλαδή των πολιτικών κομμάτων και των απλών πολιτών . Περιέχει και προστατευτική διάταξη αφού στρέφεται προς το κράτος με αίτημα τη παροχή των μέσων εκείνων για την απόκρουση των απειλών .

Ιδιαίτερα εμφανείς γίνονται οι διαστάσεις αυτές του δικαιώματος σε μία επιμέρους έκφραση της ελευθερίας της γνώμης , δηλαδή την ελευθερία του τύπου των κομμάτων . (Αναλυτικότερα στο κεφάλαιο Δικαίωμα ίσων ευκαιριών πρόσβασης στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα)

3. Δικαίωμα κρατικής οικονομικής ενίσχυσης

“ Μητρικό γάλα της πολιτικής ” χαρακτηρίζει τα χρήματα ο Jesse Unruh , ένας αμερικανός πολιτικός , που διετέλεσε Πρόεδρος της Πολιτειακής

⁵⁰ Δρόσος Γ.Ζ. , Ηνομική θέσις των πολιτικών κομμάτων , Αθήνα – Κομοτηνή 1981 , σελ . 290

Βουλής της Καλιφόρνια .⁵¹ Αναμφίλεκτα , κινητήριος δύναμη για ένα πολιτικό κόμμα δεν μπορεί να είναι άλλο από το χρηματικό ποσό που διαχειρίζεται . Οι ανάγκες συντήρησης , προβολής και ανάπτυξης αλλά στην ουσία ο ίδιος ο ρόλος του κόμματος ως εκφραστή της λαϊκής θέλησης και διεκδικητή της εξουσίας το υποχρεώνουν σε έναν ατέρμονο αγώνα για την εξασφάλιση χρημάτων . Για την επίτευξη του στόχου τους , δηλαδή την κατάληψη της εξουσίας τα κόμματα `` υποχρεώνονται σε ``δαπανηρές ενέργειες ``: προβολή μέσω διαφημίσεων , αφισών , τηλεοπτικών εκπομπών , οργάνωση συγκεντρώσεων κτλ

Για τους παραπάνω λόγους και με αποκορύφωμα την πολυέξοδη προεκλογική διαδικασία έχουν αναπτυχθεί δύο βασικές μορφές χρηματοδότησης , οι οποίες διακρίνονται με διαιρετική βάση την πηγή τους. Πρόκειται για την κρατική και μη κρατική χρηματοδότηση . Στην μεν πρώτη το Κράτος είναι εκείνο που διαθέτει τους χρηματικούς πόρους , στην άλλη η ιδιωτική πρωτοβουλία.

Στην παρούσα ανάπτυξη το ζήτημα της μη κρατικής χρηματοδότησης δεν θα μας απασχολήσει . Αντίθετα θα ασχοληθούμε με το δικαίωμα των πολιτικών κομμάτων στην κρατική χρηματοδότηση και συγκεκριμένα με την διαμόρφωση του δικαιώματος αυτού ως εξασφαλιστικού .

Το Σύνταγμα στο άρθρο 29§2 θέτει το πλαίσιο για την κρατική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων : « Νόμος μπορεί να ορίζει την οικονομική ενίσχυση των κομμάτων από το Κράτος και την δημοσιότητα των εκλογικών δαπανών των κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών » Η έννομη τάξη λοιπόν παράλληλα προς την αποδοχή και συνταγματική αναγνώριση των πολιτικών κομμάτων ως θεσμών , αναγνωρίζει και το δικαίωμά τους να λαμβάνουν κρατική οικονομική ενίσχυση. Η διάταξη αυτή είναι σύμφωνη προς την κοινωνικοπολιτική αναγκαιότητα ύπαρξης πολιτικών κομμάτων για την εύρυθμη λειτουργία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος .

⁵¹ Την φράση παραθέτει σε άρθρο του στο περ. Επίκεντρα , Τευχος 80 , Οκτ – Δεκ 1994 , σελ. 36 με τίτλο `` Προβλήματα Δημοκρατίας : Χρήμα και Πολιτική ``ο Μανώλης Κεφαλογιάννης.

Η βαρύνουσα δε σημασία της καθίσταται σαφέστερη , αν επιχειρήσουμε να φανταστούμε το δημοκρατικό πολίτευμα χωρίς αυτήν τη μορφή ενίσχυσης των κομμάτων . Τα κόμματα θα οδηγούνταν σε απόλυτη εξάρτηση από την ιδιωτική πρωτοβουλία , η οποία εξάρτηση θα μετατρεπόταν σε προσπάθεια ανταπόδοσης των ευεργετημάτων σε περίπτωση που αυτά ανέρχονταν τελικά στην εξουσία . Αυτό θα ενείχε κινδύνους σοβαρούς για την ίδια την υπόσταση του Πολιτεύματος , αφού η πολιτική ζωή θα ετεροκαθοριζόταν .Επιπλέον κόμματα μικρότερα ή εν πάσει περιπτώσει μη αρεστά στους εκπροσώπους της ιδιωτικής πρωτοβουλίας θα αποκλείονταν από το Κοινοβούλιο και η λαϊκή βούληση και πολυφωνία θα καθίστατο άκυρη .

Ωστόσο επικρίσεις έχει δεχτεί και η περίπτωση της κρατικής χρηματοδότησης. Στην πραγματικότητα δεν πρόκειται για επικρίσεις , αλλά για έναν εύλογο σκεπτικισμό και μια συνακόλουθη ανασφάλεια χωρίς ωστόσο να απορρίπτεται άρδην το Κράτος ως πηγή χρηματοδότησης. Το βασικότερο επιχείρημα που εισφέρεται για την άποψη αυτή είναι ο κίνδυνος μετατροπής των κομμάτων και των πολιτών σε παθητικά μορφώματα και δέκτες αντίστοιχα. Η ασφάλεια της κρατικής χρηματοδότησης θα μπορούσε να κάνει τα κόμματα απαθή προς την κοινωνία και τους πολίτες αδιάφορους για το κομματικό σύστημα . Η αλληλεξάρτηση των κομμάτων από τους πολίτες και των πολιτών από τα κόμματα θα μπορούσε να μετατραπεί σε εξάρτηση των κομμάτων από το Κράτος και διάσταση κομμάτων – πολιτών .

Βέβαια οι φόβοι αυτοί δεν στάθηκαν ικανοί να αποτρέψουν την νομοθετική ρύθμιση μιας κοινωνικοπολιτικής αναγκαιότητας . Έτσι , τόσο στην Ελλάδα όσο και στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες ο κίνδυνος ετεροκαθορισμού της πολιτικής ζωής από την ιδιωτική πρωτοβουλία κατέστησε απαραίτητη την κρατική χρηματοδότηση.

Η νομοθετική υλοποίηση ωστόσο αυτής της συνταγματικής επιταγής άργησε να έρθει . Από το 1975 οπότε και εντάχθηκε η διάταξη στο Σύνταγμα , ο πρώτος νόμος θεσπίστηκε το 1984 .Πρόκειται για τον ν. 1443/1984 «Οικονομική ενίσχυση των πολιτικών κομμάτων και άλλες διατάξεις ». Ο νόμος αυτός έχει σε μεγάλη έκταση καταργηθεί και αντικατασταθεί από τον ν.

2429/1996. Έως το 1984 τα κόμματα αντιμετώπιζαν τις πολυδάπανες δραστηριότητές τους κυρίως χάρη στις εισφορές των μελών τους αλλά και στην ιδιωτική πρωτοβουλία .

Ενδιαφέρον έχει ωστόσο να δει κανείς πως ο νόμος αντιμετωπίζει τα πολιτικά κόμματα σχετικά με την οικονομική τους ενίσχυση με βάση την ισχύουσα νομοθεσία (ν. 3023/2002) αλλά και σε σύγκριση με τα προηγούμενα νομοθετήματα .

Ο νόμος διακρίνει την χρηματοδότηση σε τακτική και εκλογική (Αρ.1§2, 3023/2002). Η **τακτική** είναι εκείνη που καταβάλλεται κατ'έτος και ανέρχεται σε ποσοστό 1,02 τοις χιλίοις των τακτικών εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού του αντίστοιχου οικονομικού έτους (Αρ. 1§3) . Ο ν. 1443/1984 προέβλεπε χρηματοδότηση ύψους 1 τοις χιλίοις . Παρατηρούμε λοιπόν μια «γενναιόδωρη»⁵² στάση του Κράτους απέναντι στα κόμματα ήδη από τον πρώτο νόμο , γενναιοδωρία που καθίσταται ιδιαίτερα εμφανής με την αύξηση της τάξεως του 0,2 τοις χιλίοις στον πρόσφατο νόμο του 2002 .

Η **εκλογική** χρηματοδότηση καταβάλλεται κάθε φορά που διεξάγονται γενικές βουλευτικές εκλογές ή εκλογές για την ανάδειξη των Ελλήνων αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και ανέρχεται σε ποσοστό έως μηδέν κόμμα είκοσι δύο τοις χιλίοις (0,22 ο/οο) των τακτικών εσόδων του οποίου διεξάγονται οι εκλογές. Αν διεξαχθούν περισσότερες της μιας εκλογές, κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους, η συνολική χρηματοδότηση δεν επιτρέπεται να υπερβεί, αθροιστικά, το παραπάνω ποσοστό.(Αρ.1§4α)

Στα παραπάνω άρθρα χρειάζεται να γίνουν δύο σημαντικές επισημάνσεις. Η πρώτη έχει να κάνει με το για ποιες εκλογές προβλέπει ο νόμος χρηματοδότηση , και η δεύτερη με τα είδη της χρηματοδότησης .

Σχετικά με το πρώτο έχουν να παρατηρηθούν τα εξής : Ο νόμος του 1984 προέβλεπε στο αρ. 1 παρ. 1 ότι το κράτος ενισχύει τα κόμματα που συμμετέχουν στις εκλογές για την ανάδειξη μελών του Εθνικού Κοινοβουλίου. Από την διατύπωση αυτή προκύπτει ότι κόμματα τα οποία συμμετέχουν στην

⁵² Ο όρος χρησιμοποιείται από τον Γ. Παπαδημητρίου , ‘‘Το δίκαιο των πολιτικών κομμάτων’’ , Σάκκουλας , 1994 σελ. 63

ανάδειξη Ελλήνων αντιπροσώπων αποκλειστικά στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, αλλά όχι στο Εθνικό, δεν μπορούν να τύχουν της οικονομικής ενίσχυσης.⁵³ Στην ισχύουσα νομοθεσία ωστόσο ορίζεται σαφώς ότι τόσο τακτικής όσο και εκλογικής χρηματοδότησης τυγχάνουν: (αρ.2§1β και αρ. 2§2β) «Τα πολιτικά κόμματα και οι συνασπισμοί, από τους συνδυασμούς των οποίων έχουν εκλεγεί αντιπρόσωποι στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.» Συνάγεται λοιπόν ότι ο κοινός νομοθέτης διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής του νόμου προς την ορθή κατεύθυνση και σύμφωνα με την αρχή της ισότητας των ευκαιριών των πολιτικών κομμάτων.

Ως προς το δεύτερο σημείο, τα είδη δηλαδή της χρηματοδότησης έχουν να παρατηρηθούν τα εξής: Ο νόμος, τόσο ο ισχύον όσο και οι προηγούμενοι προβλέπουν χρηματοδότηση τόσο για τα τακτικά όσο και για τα εκλογικά έξοδα. Η ρύθμιση θεωρείται ορθή από αρκετούς συγγραφείς⁵⁴, καθώς «αναγνωρίζει την θέση των κομμάτων ως θεσμών μεταξύ του Κράτους και της Κοινωνίας.»⁵⁵ Η αντίθετη άποψη έχει υποστηριχθεί στην Γερμανία όπου το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο έκρινε την κρατική ενίσχυση για εκλογικές δαπάνες ως συνταγματική, ενώ εκείνη που αφορά στα λειτουργικά έξοδα των κομμάτων ως αντισυνταγματική.

Ένα άλλο σημείο του νόμου, το οποίο θα πρέπει να τύχει ιδιαίτερης προσοχής είναι εκείνο που αφορά στους δικαιούχους. Ο προηγούμενος νόμος 1443/1984 διέκρινε τα κόμματα σε αυτοτελή και σε συνασπισμούς. Ο Διαχωρισμός αυτός είχε οικονομική αξία, καθώς για τα μεν πρώτα έπρεπε να συντρέχουν ταυτόχρονα η κατάρτιση συνδυασμών στα 2/3 των εκλογικών περιφερειών και η συγκέντρωση του 3% του συνολικού αριθμού των εγκύρων ψηφοδελτίων, ενώ για τους συνασπισμούς δύο ή περισσότερων κομμάτων το ποσοστό αυτό έπρεπε να είναι στο 5% και 6% αντίστοιχα. Ο ισχύον νόμος (Αρ. 2) αντιμετωπίζει όμοια τόσο τους συνδυασμούς όσο και τα αυτοτελή

⁵³ Παπαδημητρίου «Το δίκαιο των πολιτικών κομμάτων», Σάκκουλας, 1994 σελ. 63

⁵⁴ Πην. Ν. Φουντεδάκη, Ενδοκομματική Δημοκρατία και Σύνταγμα, 1987, σελ. 296. Την ίδια άποψη ενστερνίζεται και ο Ν. Αλ. Μηλιώνης στο άρθρο του «Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων», ΤοΣ 4/1991, σελ. 535

⁵⁵ Πην. Ν. Φουντεδάκη, Ενδοκομματική Δημοκρατία και Σύνταγμα, 1987, σελ. 296.

κόμματα , ενώ ταυτόχρονα μειώνει το ποσοστό του συνολικού αριθμού των εγκύρων ψηφοδελτίων που απαιτείται από 3% σε 1,5% . Τα κόμματα βέβαια αυτά παρόλο που έχουν δικαίωμα στην χρηματοδότηση δεν λαμβάνουν τόσα χρήματα όσα εκείνα που εκπροσωπούνται στο Εθνικό ή Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο . Σύμφωνα με το αρ. 3§1γ τα κόμματα αυτά μοιράζονται το 10% του συνόλου της κρατικής χρηματοδότησης (1,02 τοις χιλίοις) . Η διαφορετική αυτή αντιμετώπιση από τον κοινό νομοθέτη οφείλεται ίσως σε κάποιες φωνές διαμαρτυρίας . Ενδεικτική είναι η άποψη του Γ. Παπαδημητρίου το 1994 ⁵⁶: «Ενόψει της συνταγματικής αρχής της ισότητας των ευκαιριών και της ανάγκης ενδυνάμωσης του κομματικού πλουραλισμού , θα ήταν ορθότερη η ίση αντιμετώπιση αυτοτελών κομμάτων και συνασπισμών με παράλληλη μείωση του ελαχίστου ορίου που απαιτεί νόμος (π.χ. στο 2).»

Ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%) καταβάλλεται, ισόποσα, στα κόμματα και τους συνασπισμούς που εμπίπτουν στην περίπτωση β' της παρ. 1 του άρθρου 2. Στην κατανομή του ποσοστού αυτού μετέχουν τα κόμματα και οι συνασπισμοί που εμπίπτουν στην περίπτωση α' της παρούσας παραγράφου . Ποσοστό δέκα τοις εκατό (10%) χορηγείται ισόποσα στα κόμματα και τους συνασπισμούς, που εμπίπτουν στην περίπτωση γ' της παρ. 1 του άρθρου 2.

Το ζήτημα των δικαιούχων κομμάτων έχει απασχολήσει και την νομολογία του ΣτΕ . Το Δικαστήριο σε αίτηση ακυρώσεως του ``Αγροτικού κόμματος Ελλάδος`` το 1990⁵⁷ έκρινε παράνομες ορισμένες προϋποθέσεις διατάξεων σχετικών με τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων . Ο ν. 1443/1984 με της μεταβατικές διατάξεις 1599/1986 , 1731/1987 , 1775/1988 έθεταν ως προϋπόθεση για την οικονομική ενίσχυση των κομμάτων την χρηματοδότηση τους κατά το προηγούμενο έτος . Το ΣτΕ έκρινε το κριτήριο αυτό χρονικό , συμπτωματικό και απρόσφορο από την φύση του σύμφωνα με την εξυπηρέτηση του επιδιωκόμενου με την χρηματοδότηση σκοπού. Επιπλέον επεσήμανε τον κίνδυνο ότι το κριτήριο αυτό δεν είναι σε θέση να συμβαδίσει

⁵⁶ Παπαδημητρίου ``Το δίκαιο των πολιτικών κομμάτων `` , Σάκκουλας , 1994 σελ. 65

⁵⁷ ΣτΕ 1116/1990 , Το Σ /1990 σελ. 289

με τον ρόλο των κομμάτων ως ενεργών παρουσιών στην κοινωνία `` αφού ουσιαστικά δεν αναγνωρίζει τα νέα κόμματα . Έτσι στην πραγματικότητα παγώνει τις ενεργές πολιτικές δυνάμεις και τους αποκόπτει την πρόσβαση στην πολιτική ζωή.

4. Δικαίωμα συμμετοχής στην συγκρότηση και λειτουργία της Βουλής

Η συμμετοχή των κομμάτων στην συγκρότηση και λειτουργία της Βουλής αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση της ίδιας της λειτουργίας του Πολιτεύματος . Είναι προφανές ότι «τα κόμματα αποτελούν sine qua non στοιχεία του Πολιτεύματος, των οποίων η λειτουργία δεν εξαρτάται πλέον από τα ίδια, αλλά από τις επιλογές που έχει κάνει το Σύνταγμα για την δράση τους .»⁵⁸

Η μετατροπή της Δημοκρατίας από κλασσική σε κομματική είναι αποτέλεσμα του ουσιαστικού ρόλου που ανάλαβαν τα κόμματα στην διαμόρφωση της κρατικής βούλησης και απόφασης. Η συμμετοχή των κομμάτων στην λειτουργία της Βουλής και κατ' επέκταση στην νομοθετική λειτουργία συνταγματικά στα εξής άρθρα :

1. 68§3
2. 73§4
3. 76§4

Μάλιστα η συμμετοχή των κομμάτων στην νομοθετική εξουσία έχει χαρακτήρα **αποκλειστικής αρμοδιότητας** : «τόσο η πρωτοβουλία για προσθήκες και τροπολογίες του 73§4 , όσο και η συμμετοχή στην συζήτηση των κατεπειγόντων νομοσχεδίων και προτάσεων μπορεί να γίνει **μόνο** από βουλευτές που εμφανίζονται με την ιδιότητα εκπροσώπου κομμάτων και ειδικότερα με την ιδιότητα εκπροσώπου κοινοβουλευτικών ομάδων.»⁵⁹

⁵⁸ Φουντεδάκη Π.Ν. , Ενδοκομματική Δημοκρατία και Σύνταγμα , Αθήνα - Κομοτηνή 1987 , σελ. 54

⁵⁹ Δρόσος Γ. Ζ. , Η νομική θέση των πολιτικών κομμάτων , Αθήνα – Κομοτηνή , σελ .321

Σχετικά με την νομοθετική εξουσία και την αποκλειστική αρμοδιότητα των κομμάτων ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διάταξη του άρθρου 51 §2 και 60 .

Πόσο οι διατάξεις αυτές συμβαδίζουν με την διαμόρφωση της Δημοκρατίας ως κομματικής ; Για ορισμένους συγγραφείς οι συγκεκριμένες διατάξεις αποτελούν κατάλοιπο της αντιπροσωπευτικής Δημοκρατίας , δεν είναι σε θέση ωστόσο να εκφράσουν το Πολίτευμα όπως έχει διαμορφωθεί.

Ο Γ. Δρόσος από την διατύπωση των διατάξεων 73§4 και 76§4 συνάγει δύο τεκμήρια και μάλιστα αμάχητα : «το τεκμήριο της ενιαίας πολιτικής – άρα και νομοθετικής – βούλησης των μελών των κοινοβουλευτικών ομάδων των κομμάτων η οποία εκφράζεται μέσω των αρχηγών ή των εκπροσώπων τους και το τεκμήριο ότι υπάρχει σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα στην πολιτική – νομοθετική βούληση τουλάχιστον της κοινοβουλευτικής ομάδας του κόμματος και στην γνώμη ή την ψήφο του αρχηγού ή του εκπροσώπου.»⁶⁰

5. Το δικαίωμα συμμετοχής στην ανάδειξη πρωθυπουργού

Το δικαίωμα αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 37 § 2-4 . Αποτελεί το αποκορύφωμα της συνταγματικής αναγνώρισης των πολιτικών κομμάτων . Με την διαδικασία αυτή το Σύνταγμα εκχωρεί στα πολιτικά κόμματα το δικαίωμα και την αποκλειστική αρμοδιότητα να αναδεικνύουν τον Πρωθυπουργό του Κράτους . Επιπλέον επιβεβαιώνεται ο κεφαλαιώδους σημασίας ρόλος των κομμάτων για την λειτουργία της Βουλής.

Ο πρωθυπουργός αναδεικνύεται κατ'αρχήν από το κόμμα που έχει την απόλυτη πλειοψηφία στην Βουλή .Μέσω ωστόσο του Πρωθυπουργού αναδεικνύεται και η Κυβέρνηση αφού αυτός είναι εκείνος που έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα σχηματισμού της. Αντιλαμβάνεται έτσι κανείς την μείζονος σημασίας δύναμη των κομμάτων ακόμα και στην διαμόρφωση της εκτελεστικής εξουσίας .

⁶⁰ Η νομική θέσις των πολιτικών κομμάτων σελ 321 . Δρόσος Γ. οπ.παρ. σελ. 331

Πολύ εύστοχη είναι η ακόλουθη παρατήρηση σχετικά με τον ρόλο των κομμάτων εν προκειμένω : « Στην θέση του πλάσματος της « συναίνεσης της Βουλής» , η οποία θεωρείται ότι υπάρχει με την συναίνεση της πλειοψηφίας της Βουλής , το Σύνταγμα απαιτεί την πραγματικότητα της συναίνεσης του κόμματος το οποίο είναι σε θέση να εξασφαλίσει αυτό που αποκαλείται ‘συναίνεση της Βουλής’». ⁶¹

6. Αντισυνταγματικότητα της απαγόρευσης και διάλυσης των πολιτικών κομμάτων.

Εισαγωγικά

Η λήψη περιοριστικών μέτρων εναντίον κομμάτων είναι ένα δίλημμα για κάθε δημοκρατία , καθώς ένα δημοκρατικό πολίτευμα οφείλει , αφ’ ενός να εξασφαλίζει την ελευθερία της έκφρασης και το δικαίωμα του συνέρχεσθαι , αφ’ ετέρου να προφυλάσσει τις δημοκρατικές αρχές από ενέργειες συγκεκριμένων ακραίων κομμάτων . ⁶²

Το Σύνταγμα δεν αναφέρει ρητά κάτι σχετικό με την διάλυση των κομμάτων . Έτσι σύμφωνα με ορισμένους συγγραφείς πολιτικό κόμμα δεν μπορεί να διαλυθεί αναγκαστικά «ακόμα κι αν πανηγυρικά διακηρύσσει ότι αποβλέπει στην βίαιη ανατροπή του πολιτεύματος και την εγκαθίδρυση δικτατορίας ». ⁶³

Σύμφωνα με άλλη άποψη θα πρέπει καταρχήν να γίνει διάκριση ανάμεσα στο σύστημα (ουσιαστικό , τυπικό , μικτό) αφενός , και ανάμεσα στις ιδιότητες που συγκροτούν μια πολιτική ένωση και εκείνες που συγκροτούν κόμμα αφετέρου. Σύμφωνα με την άποψη αυτή ένα δικαστήριο

⁶¹ Η νομική θέση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα , οπ.παρ. σελ.331

⁶² Συμβούλιο της Ευρώπης , Επιτροπή Πολιτικών Υποθέσεων , Doc. 9526 /17.07.2002

⁶³ Ράϊκος Α.Γ. , Συνταγματικό Δίκαιο , Τομ. Α’ , Αθήνα – Κομοτηνή 1989 , σελ. 271 επ.

μπορεί να αρνηθεί την ύπαρξη κομματικής ιδιότητας , δεν σημαίνει όμως αυτό και διάλυση της ένωσης .⁶⁴

Το γεγονός ότι το Σύνταγμα δεν αναφέρει ρητά κάτι σχετικό και μάλιστα με δεδομένο ότι το Σύνταγμα του 1975 δημιουργήθηκε μετά από οδυνηρή δοκιμασία της Δημοκρατίας , γεγονός που λογικά θα έπρεπε να επιτείνει την επιφυλακτικότητα καχυποψία του συνταγματικού νομοθέτη , νομίζω ότι θα πρέπει να μας οδηγήσει στην υποστήριξη της άποψης ότι αναγκαστική απαγόρευση ή διάλυση απαγορεύεται . Η εκούσια βεβαίως επιτρέπεται (αυτοδιάλυση) , καθώς εμπίπτει στην ελευθερία των κομμάτων αλλά και στην αρχή της αυτονομίας .

Στην Γερμανία ο Θεμελιώδης Νόμος ρητά αναφέρεται στην περίπτωση αυτή , δηλαδή στην περίπτωση αναγκαστικής διάλυσης προκειμένου για "αντισυνταγματικά κόμματα " . (Αρ. 21 §2)

ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΕΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ (ιστορικά)

Τα ζήτσημα της απαγόρευσης ή διάλυσης πολιτικού κόμματος έχει τεθεί συχνά σε ευρωπαϊκές και μη χώρες , δεδομένης και της έξαρσης των ακροδεξιών κομμάτων τελευταία στην Ευρώπη . Συγκεκριμένα η Γερμανία , η Ολλανδία , η Ουκρανία αλλά και η Τουρκία κλήθηκαν να απαντήσουν σχετικά με την συνταγματικότητα ή όχι της απαγόρευσης ή διάλυσης πολιτικού κόμματος. Την ελληνική ωστόσο συνταγματική , πολιτική και ιστορική πραγματικότητα ουδέποτε έως σήμερα απασχόλησε το θέμα .

Γερμανία : Την Γερμανία απασχόλησε πολλάκις το ζήτημα . Μεταπολεμικά και συγκεκριμένα το 1953 και το 1956 ένα ακροδεξιό (FRG) και ένα κομμουνιστικό κόμμα αντίστοιχα (DKP) βρέθηκαν στο επίκεντρο . Η δεύτερη συγκεκριμένα περίπτωση υπεβλήθη ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

⁶⁴ Δημητρόπουλος Α. Γ. , Οργάνωση και Λειτουργία του κράτους , Τομ. Β' , σελ. 379 επ.

Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η οποία με την απόφαση της 20^{ης} /07/1957 απεδέχθη την διάλυση του Γερμανικού Κομμουνιστικού Κόμματος . Βασική αιτιολογία ήταν το γεγονός , ότι η εγκαθίδρυση δικτατορίας του προλεταριάτου , την οποία το κόμμα αυτό επεδιώκε, ήταν ασυμβίβαστη με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων .

Το 2000 η υπόθεση του NPD απασχόλησε την γερμανική συνταγματική έννομη τάξη. Επρόκειτο περί ενός ακροδεξιού κόμματος , το οποίο κατηγορήθηκε , ότι αποτελεί πολιτικό καταφύγιο νεοφασιστών και ότι απειλεί την δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα . Το γερμανικό Κοινοβούλιο τάχθηκε υπέρ της απαγόρευσής του , ενώ η υπόθεση βρίσκεται στο ΟΣΔ.

Ολλανδία .:Το 1998 την Ολλανδία απασχόλησε ένα ακροδεξιό κόμμα , το "Nationale Volkspartij" . Κατηγορήθηκε για εισαγωγή ρατσιστικών διακρίσεων και ξενοφοβία . Τελικώς το District Court in the Netherlands απεφάνθη υπέρ της διαλύσεως και απαγορεύσεώς του , με βασικό επιχείρημα το γεγονός ότι η δραστηριότητα του κόμματος αντιτίθετο στην Σύμβαση της Νέας Υόρκης περί περιορισμού κάθε μορφής φυλετικού διαχωρισμού . Ουκρανία – Μολδαβία .: Το 1999 στην Ουκρανία απαγορεύτηκε το Κομμουνιστικό Κόμμα. Την ίδια περίοδο στην Μολδαβία απαγορεύτηκε το Χριστιανοδημοκρατικό Λαϊκό Κόμμα (CDPP) .Σημασία και στις δύο περιπτώσεις έχει ότι τα μέτρα ελήφθησαν, όχι από κάποιο δικαστήριο, αλλά από την κυβέρνηση της κάθε χώρας.

Γ ‘ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα βασικά συμπεράσματα στα οποία μπορεί να καταλήξει κανείς μετά από την προσέγγιση των πολιτικών κομμάτων υπό το πρίσμα των συνταγματικών τους δικαιωμάτων ,είναι τα εξής :

1. Η θεσμική εφαρμογή των συνταγματικών δικαιωμάτων στα πολιτικά κόμματα επιφέρει την αναμενόμενη αναγκαία μεταβολή των πρώτων.
2. Η γενική αρχή της ισότητας εκλαμβάνεται ως ισότητα των ευκαιριών των πολιτικών κομμάτων, και αποκτά την διάσταση της αναλογικής , προκειμένου να επιτελέσει τον σκοπό της . Η αναλογική ισότητα επιβάλλεται από την φύση των πραγμάτων , δηλαδή το διαφορετικό ποσοστό των πολιτών που το κάθε κόμμα εκπροσωπεί .
3. Η ελευθερία των κομμάτων ως γενική αρχή και δικαίωμα κατοχυρώνεται για τα κόμματα , ελέγχεται ωστόσο από την υποχρέωση δημοκρατικής οργάνωσης εσωκομματικά . Η υποχρέωση αυτή δεν αποτελεί περιορισμό αλλά οριοθέτηση του δικαιώματος και μάλιστα κατά ρητή συνταγματική επιταγή .
4. Πηγή κινδύνων για τα πολιτικά κόμματα δεν αποτελεί μόνο ο άνθρωπος , αλλά και η οικονομική ανάγκη . Ως απόρροια αυτού σε πολλά συνταγματικά δικαιώματα των κομμάτων αναγνωρίζεται τόσο αμυντικό , προστατευτικό όσο και εξασφαλιστικό περιεχόμενο, με αποκορύφωμα την κρατική οικονομική ενίσχυση .
5. Μάλιστα , η μορφή της Δημοκρατίας ως κομματικής (με ένα κόμμα να εξουσιάζει και να νομοθετεί) ανάγει αναπόφευκτα σε βασική πηγή κινδύνου γι ‘ αυτά τους ομοίους τους , τα κόμματα . Το συμπέρασμα προκύπτει από την πληθώρα αιτήσεων ακυρώσεως από μικρότερα κόμματα σχετικών υπουργικών αποφάσεων .

Δ' ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ελληνικά

Τα πολιτικά κόμματα είναι φορείς όλων εκείνων των συνταγματικών δικαιωμάτων που προσιδιάζουν στην φύση τους, ως ενώσεων προσώπων.

Τα συνταγματικά δικαιώματα ωστόσο κατά την θεσμική προσαρμογή τους, μεταβάλλουν το εννοιολογικό τους περιεχόμενο προκειμένου να αποκτήσουν λειτουργικότητα στον θεσμό των κομμάτων. Το Σύνταγμα έχει ανάξει τα κόμματα σε απόλυτους σχεδόν φορείς της κρατικής εξουσίας και τους έχει αναγνωρίσει όλες τις διαστάσεις των δικαιωμάτων τους: αμυντική, προστατευτική και εξασφαλιστική.

Αγγλικά

Political parties bring all those constitutional rights that suit their nature, as people's associations. However, constitutional rights by getting adapted to such an institution, as the political parties, transform their meaning, in order to be able to be useful in that special institution. Constitution regards political parties as the absolute and most powerful element of political life and state power and it has also recognized all the dimensions of their rights.

Ε' ΒΑΣΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Βενιζέλος Ευάγγελος Β. , Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου , Θεσσαλονίκη 1991 , Παρατηρητής
- 2) Γεωργοπούλος Κωνσταντίνος Α. `` Επίτομον Συνταγματικών Δίκαιον `` ΑΘΗΝΑΙ 1973 σελ. 64-69
- 3) Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ. , Οργάνωση και λειτουργία της Πολιτείας , Αθήνα 2001
- 4) Δημητρόπουλος Ανδρέας , Συνταγματικά Δικαιώματα, Αθήνα 2003
- 5) Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ. , Η νομική φύσις των πολιτικών κομμάτων, Αθήνα , 1975
- 6) Γ. Ζ. Δρόσος , Η νομική θέση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα , Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα Κομοτηνή – 1982
- 7) Ξηρός Θανάσης Γ. , Τα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων στα καταστατικά τους , Αθήνα –Κομοτηνή , 1995
- 8) Παπαδημητρίου Γιώργος , Δίκαιο των πολιτικών κομμάτων , Αθήνα – Κομοτηνή , 1994
- 9) Σπουρδαλάκης Μιχάλης , Για την θεωρία και τη μελέτη των πολιτικών κομμάτων , Αθήνα 1990 , Εξάντας
- 10) Τσάτσος Δημήτρης Θ. , Η ενδοκομματική αντιπολίτευση ως πρόβλημα του Συνταγματικού Δικαίου, Αθήνα – Κομοτηνή 1983
- 11) Τσάτσος Δημήτρης Θ. , Φουντεδάκη Πηνελόπη Ν. , Οργάνωση και Λειτουργία της Πολιτείας , Αθήνα – Κομοτηνή ,

ΣΤ ‘ ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

ΣτΕ 5002/1988 () : υπόθεση ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ 1

ΣτΕ 993/1989 (Ολ.) : υπόθεση ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ 2

ΣτΕ 930 /1990 (Ολ.) : υπόθεση ΔΗΑΝΑ

ΣτΕ 1116/1990 : υπόθεση ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

ΣτΕ 1288/1992 (ολ.) : υπόθεση ΟΙΚΟΛΟΓΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΣτΕ 4331/1996 (Τμ. Δ’) :

ΣτΕ 944/ 1999 (Τμ. Ε’): υπόθεση ΔΗΚΚΙ